

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi

World Journal of Human Sciences

ISSN: 2717-6665

Temmuz 2025

Cilt/Volume: 2025

Sayı/Issue: 2

Toplum Temelli Turizm Kavramının VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of the Concept of Community-Based Tourism with VOSviewer

Muhammet Nimet Çavuş*

Özet

Bu çalışmada toplum temelli turizm kavramına yönelik bibliyometrik analiz yürütülerek literatürdeki eğilimleri gözlemlemek amaçlanmıştır. Web of Science veri tabanında “community based tourism” kelimeleri taratılmıştır. Çalışmanın bağlamına uygun filtreler uygulandıktan sonra toplam 454 akademik esere erişim sağlanmıştır. 1995-2024 tarihlerinde yürütülmüş 454 çalışmaya ilişkin veriler VOSviewer yazılımıyla yazar-atıf, eser-atıf, ülke-atıf, kurum-atıf ve anahtar kelime analizlerine tabi tutulmuştur. En fazla atıf alan 5 yazar sırasıyla Andrea Giampiccoli (369 atıf), Etsuko Okazaki (350 atıf), Esteban Ruiz-Ballesteros (302 atıf), Mauren G. Reed (247 atıf) ve Fen-Hauh Jan (244 atıf). En fazla atıf alan eserin Okazaki (2008) tarafından yapılan “A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use” olduğu belirlenmiştir. Türkiye’nin atıf alan ülkeler arasında bulunmadığı belirlenirken Türkiye’den herhangi bir kurumun da listelerde bulunmadığı belirlenmiştir. Yapılan analizlerde elde edilen bulgular yorumlanmış, görsel bağlantı haritaları çıkarılmış ve gelecekte yapılacak çalışmalara fayda sağlamak amacıyla toplum temelli turizme yönelik mevcut literatür eğilimleri ortaya konmuştur. Çalışma bulgularının gelecekte yürütülecek çalışmaların literatür taraması süreçlerinde dikkate alınması fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Toplum Temelli Turizm, Bibliyometrik Analiz, Web of Science, VOSviewer.

*Sorumlu Yazar/Corresponding author: Dr.Öğr.Üyesi, Aydın Adnan Menderesi, mncavus@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0860-7643.

Atıf/Citation: Çavuş, M.N. (2025). Toplum Temelli Turizm Kavramının VOSviewer ile Bibliyometrik Analizi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*. 2025 (2), 323-342.

Geliş/Received: 21.06.2025

Kabul/Accepted: 04.07.2025

Abstract

This study aims to observe the trends in literature by conducting a bibliometric analysis of the concept of community-based tourism. The words “community-based tourism” were searched in the Web of Science database. After applying filters appropriate to the context of the study, a total of 454 academic works were accessed. Data on 454 studies conducted between 1995-2024 were subjected to author-citation, document-citation, country-citation, institution-citation and keyword analysis with VOSviewer software. The 5 most cited authors are Andrea Giampiccoli (369 citations), Etsuko Okazaki (350 citations), Esteban Ruiz-Ballesteros (302 citations), Mauren G. Reed (247 citations) and Fen-Hauh Jan (244 citations). The most cited work is Okazaki's (2008) “A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use” by Okazaki (2008). While it was determined that Turkey was not among the cited countries, it was also determined that no institution from Turkey was included in the lists. The findings of the analyses were interpreted; visual link maps were drawn and current literature trends on community-based tourism were presented in order to benefit future studies. It will be beneficial to consider the findings of the study in the literature review processes of future studies.

Keywords: Tourism, Community-Based Tourism, Bibliometric Analysis, Web of Science, VOSviewer.

Giriş

Geçmişten günümüze turizm insanların refahını artırabilen, geniş istihdam olanakları üretebilen ve önemli düzeyde gelir sağlayabilen bir sektör olarak görülmüştür (Prakoso vd., 2020). Bu nedenle günümüzde turizmin gelişimi tüm dünyada büyük bir ilgi görmektedir. Turizm, sunduğu kalkınma fırsatlarıyla ülkeleri ve toplumları hem ekonomik hem de sosyal açıdan etkileyen dinamik bir olgu haline gelmiştir. Bu olgu ev sahipleri ve ziyaretçiler üzerinde çeşitli ekonomik, sosyo kültürel ve çevresel etkiler bırakmaktadır (Arintoko vd., 2020). Özellikle makroekonomik düzeyde turizm sektörü Türkiyede dahil olmak üzere birçok ülke için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu önemli potansiyeline rağmen turizm endüstrisinin ortaya çıkışından bugüne kadar geçen sürede toplumların turizmden yeterince fayda sağlamak yerine doğal kaynaklarına zarar veren ve kültürlerini farklı şekillerde değiştiren bir dizi olumsuz etkiye maruz kaldıkları belirtilmektedir (Suansri, 2003). Nitekim turistik destinasyonlarda büyük şirketlerin elde ettikleri faydaların yanında yerel halkın kazanımı oldukça yetersizdir.

Turizmin sağladığı ekonomik kazanımların, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu faydalardan toplumun da yeterince yararlandığı takdirde gerçek bir katma değer oluşturacağı belirtilmektedir (Yanes vd., 2019). Bu noktada Toplum Temelli Turizm (TTT) kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. 1990'ların ortalarında ortaya çıkan bu kavram, küçük ölçekli, ziyaretçi ve ev sahibi topluluk arasındaki etkileşimleri içeren ve özellikle kırsal ve nüfus yoğunluğu az bölgelere uygun bir turizm biçimidir. TTT yaygın kabul edilen anlamına göre toplum tarafından sahiplenilen ve toplum için yönetilen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Yerel hizmet sağlayıcıları ve tedarikçileri tercih eden, yerel kültür ve çevreyle iletişime odaklanan bir yerel turizm biçimidir. Bu tür faaliyetleri yürüten topluluklar yerel devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından takip edilerek desteklenmektedir (Asker vd., 2010).

Toplum temelli turizm üzerine yürütülen akademik araştırmaların sayısı turizm çalışmalarında günden güne artmaktadır (Dangi ve Jamal, 2016). Turizm çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın giderek daha fazla önem kazanmasıyla birlikte toplum temelli turizm sürdürülebilir turizmde oldukça önemli bir kavram haline gelmiştir. Toplum temelli turizm gelir artışı, kaliteli istihdam, yerel toplumun geleneksel değerlerinin canlandırılması, toplumun güçlenmesi ve doğal çevrenin korunmasını sağlayarak bir topluluğun ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel düzeyde turizm faaliyetlerinden elde edeceği faydayı artırabilmektedir (Lee vd., 2024). Toplum temelli turizmde yerel topluluklar turizm faaliyetleri üzerinde belirli bir düzeyde kontrole sahip olabilmekte, turizm sayesinde yaşamlarını iyileştirerek toplumsal kalkınmaya katkıda bulunabilmekte ve böylece toplumun

sürdürülebilirliği desteklenmektedir (Lee ve Jan, 2019). Toplum temelli turizm kamu ve toplum arasında yarattığı karmaşık ve muğlak iktidar dinamiklerine rağmen kapasite geliştirme, ortaklıklar ve iş birliği yoluyla topluluklara fayda sağlama ve onları güçlendirme konusunda güçlü bir potansiyele sahiptir (Stone, 2015).

Yukarıda belirtildiği üzere toplum temelli turizm kavramı günümüzde büyük bir önem kazanmıştır. Bu doğrultuda bu kavrama yönelik yürütülecek akademik çalışmalar da toplum temelli turizmin gelişimine ve dolayısıyla ülkelere ve toplumlara fayda sağlayan turizmin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada toplum temelli turizm kavramına yönelik bibliyometrik analiz yürütülerek dünden bugüne yapılmış akademik çalışmaları nicel verilere dayalı bir şekilde ele almak amaçlanmıştır. Çalışmada yazar-atıf, belge-atıf, kurum-atıf, ülke-atıf gibi atıf analizleri yürütülerek toplum temelli turizm alanında hangi yazarın ne kadar atıf aldığı, hangi eserlerin bağlantı gücünün yüksek olduğu, hangi kurumların ve ülkelerin literatüre ne kadar katkı sağladığına dair nicel veriler elde edilerek gelecekte konu üzerinde yürütülebilecek sistematik literatür taraması vb. çalışmalara rehberlik etmek amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca bibliyometrik eşleşme ve anahtar kelime analizleri de yürütülerek toplum temelli turizmi ele alan akademik çalışmalarda hangi kavramsal çerçevelerin yer aldığı ve ilişki yapılarını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle toplum temelli turizm kavramı literatür ışığında ele alınmış, ardından yöntem bölümünde Web of Science veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programı ile çeşitli analizlere tabi tutularak nicel veriler ve bu verilerin görselleştirilmiş haritaları çıkarılmıştır. Yürütülen analizler sonucunda elde edilen veriler yorumlanarak gelecek çalışmalarda faydalanmak üzere toplum temelli turizm kavramına yönelik bugüne kadar yürütülmüş akademik çalışmaların nicel bir görüntüsünü sunmak amaçlanmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Toplum Temelli Turizm

Toplum temelli turizm (TTT), yerel toplulukların sosyal örgütlenmesini teşvik eden bir turizm stratejisi olarak tanımlanmaktadır (Mitapuri vd., 2022). 1980’li yıllarda Kuzey Amerika’da doğan bu yaklaşım (Murphy, 1988), özellikle kırsal ve genellikle marjinalleştirilmiş topluluklarda turizm planlaması ve yönetimi süreçlerine yerel halkın dahil edilmesi ve yerel kalkınmayı desteklemesi nedeniyle yaygın olarak kullanılan bir yaklaşım haline gelmiştir (Bello vd., 2017). TTT yerel turizm paydaşlarının dahil edilmesine ve aktif katılımına dayanmaktadır. Yerel paydaşlardan bu noktada kaynaklarını paylaşmaları ve ortak hedefler doğrultusunda birlikte hareket etmeleri beklenmektedir (Styrdom vd., 2017). TTT yaklaşımları turizmin gelişiminde yürütülen karar alma süreçlerine yerel topluluk üyelerini

dahil etmeyi gerektirmektedir. Turizm işletmelerinin mülkiyeti, yönetimi, işletimi ve denetimi aynı zamanda topluluk üyesi olan yerel girişimcilere aittir (Mitapuri vd., 2022). Sürdürülebilir turizm kavramına benzetmekle birlikte TTT yerel halkın kendi geleceklerini belirlemesi konusunda güçlendirilmesine öncelik vermesi bakımından kendine özgüdür ve doğası gereği katılımcı bir yapıya sahiptir. Toplulukların turizm gelişimi için kendi rotalarını belirleme konusunda yetkilendirilmesi sayesinde faaliyetler güven ve bilgi oluşturmaın ötesine geçerek (Mearns, 2012) toplumu dönüştürücü bir nitelik de kazanmaktadır.

Literatürde TTT'nin özelliklerini açıklayan birçok tanım bulunmaktadır. TTT genellikle doğal kaynakları ve yerel ekonomisi dahil olmak üzere belirli bir toplulukla ilişkilendirilmektedir. TTT, yerel sakinlerin yaşam kalitesini nihai olarak iyileştirecek hedefleri belirlemektedir. TTT toplulukların kendi faydaları doğrultusunda yerel kaynaklarını kontrol edebilme ve yönetmesine imkân tanımaktadır (Karacaoğlu ve Birdir, 2017). TTT'nin hedefleri arasında yerel toplulukların sosyo-ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunmak amacıyla doğal ve kültürel kaynaklarının korunması da yer almaktadır. Ayrıca López-Guzmán vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada turizm işletmelerinin yerel girişimciler tarafından yönetildiğinde turist deneyimlerinin kalitesinde artış olabileceği ifade edilmiştir. TTT kapsamında doğal çevrenin korunmasına özel olarak odaklanılmaktadır (Lee ve Jan, 2019). Literatürde farklı çalışmalarda TTT'nin işletmelerin doğal, sosyal ve kültürel çevreyi korumak için sorumlu turizm uygulamalarına katılma konusunda farkındalık yarattığı belirtilmektedir (Wijaya vd 2020, Jugmohan 2016).

Turizm tükettiği kaynaklara bağımlıdır ve bu nedenle turizm pazarlamasında bu kaynakları korumaya özel bir önem verilmesi gerekmektedir. Mason (2003) tarafından belirtildiği üzere turizmin dayandığı doğal, insan yapımı ve kültürel kaynaklar aşırı tüketime maruz kalabilmektedir. Bu doğrultuda turizmin dayandığı kaynakların korunması gerekliliği önem taşımaktadır. TTT bağlamında yerel topluluklar kentsel ve doğal çevrelerini, kültür ve geleneklerini daha rahat koruyabilmektedir. Destinasyonlarının turizm gelişimine ilişkin kararlara dahil olmaları toplulukların kendi kaynaklarını koruması açısından kendi faydalarına olacaktır. Toplulukların hem kendi faydaları hem de kendilerinden sonra gelecek nesiller için sahip oldukları kaynakları korumak zorundadır.

TTT'nin sürdürülebilirlik açısından en önemli özelliklerinden biri destinasyonların turizm taşıma kapasitesine göre sınırlandırılabilmesidir (Asker vd., 2010). Okazaki (2008) tarafından da belirtildiği üzere toplumun dahil edildiği turizm yaklaşımlarında turizm taşıma kapasitesi kabul edilebilir seviyelerle sınırlandırılabilmekte ve toplum üzerindeki olumsuz etkiler azaltılabilmektedir. Sürdürülebilir bir TTT yaklaşımı, bir destinasyonun turizm taşıma

kapasitesine ulaşmadan önce hem topluma hem çevreye hem de yerel kültüre zarar vermeden turist çekmeyi mümkün kılabilir. TTT göz ardı edildiğinde ve turizm uluslararası otel zincirleri gibi dış kuruluşlara bağlı olduğunda bu kuruluşlar yerel toplulukların çıkarlarını korumak yerine sadece kendi kazançlarına odaklanabilmektedir. Bu tür işletmeler genellikle kazançlarını artırmaya yönelik kitle turizmi stratejilerini takip etmektedir. Bu nedenle TTT'nin genellikle turist sayısının kontrol edilebildiği daha sürdürülebilir bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir (Prasiasa vd., 2020). Ayrıca uluslararası tur şirketlerinin hegemonik etkilerini azaltma konusunda da TTT'nin önem taşıdığı belirtilmektedir (Chaudhary ve Lama, 2014). Nitekim yerel işletmeler ve topluluklar destinasyonlarının turistik hizmet üretimine aktif olarak katılmalarını sağlayan TTT yaklaşımı tekelciliği ortadan kaldırarak yerel düzeyde kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağlayabilmektedir (Giampiccoli, 2015).

TTT yoksulluğu azaltma konusunda da etkili bir turizm yaklaşımıdır. Yerel düzeyde küçük işletmeler ve bireysel girişimcileri dahil ederek turizm faaliyetlerinin ürettiği kazancın dengeli bir şekilde dağılmasına olanak tanımaktadır. Toplulukların konaklama tesisleri, turizm acenteleri ve restoranlar gibi yerel tesisler üzerinde hak sahibi olmasına ve yönetimine katılmasına olanak tanıyan bu yaklaşım yerel ekonomideki farklı sektörler arasındaki iş birliği ve iletişimi teşvik etmektedir (Suansri, 2003).

TTT çok yönlü ve çok tartışılan bir konu olup literatürde çeşitli yönleri açısından ele alınmıştır. Örneğin sosyoekonomik çeşitlilik (Burgos ve Mertens, 2017), topluluk üyelerinin katılımı (Arismayanti vd., 2019), doğa ve kültürün korunması (Boonratana, 2010), sürdürülebilir kalkınma için toplumsal direnç (Ruiz-Ballesteros, 2011), toplulukların iletişim ve iş birliği (Timothy ve Tosun, 2003) TTT'nin değerlendirildiği bağlamlardan bazılarıdır.

TTT'nin sağladığı faydaların yanı sıra uygulanması ve sürdürülmesi açısından çeşitli engeller de mevcuttur. Beceri, bilgi ve elverişli kamu politikalarının eksikliği gibi tekrarlayan engelleyici faktörlerin yanı sıra (Bello vd., 2017), özellikle toplulukların heterojen olmadığı ve genellikle demokratik katılım fikirleriyle uyuşmayan sosyokültürel ve siyasi yapıların bulunduğu az gelişmiş ülkelerde yaşanan en önemli zorluk topluluğun katılımının sağlanmasıdır (Tosun, 2000). Bu tür zorluklar TTT'yi yerel kalkınmayı sağlayacak demokratik bir yaklaşım yerine normatif bir araç haline getirebilmektedir (Mayaka vd., 2019). Ayrıca TTT yaklaşımında katılım esas olsa da (Okazaki, 2008) her zaman topluluğun kalkınmasını teşvik etmeyebilmektedir. Kast sistemlerinden, ataerkil toplumsal yapılardan etkilenen iktidar mekanizmaları nedeniyle belirli gruplar sistematik olarak dışlanabilmektedir (Church, 2004) ve bu durum iktidar çatışmasına ve ayrımcılığa yol açabilmektedir (Scheyvens, 2002). TTT'nin etkili bir şekilde işleyebilmesi için toplumun turizmin nesnesi değil, öznesi olabilmesi şarttır.

TTT'nin uygulanabilmesi için gereken finansman ve eğitim gibi dışardan sağlanan unsurların yerel topluluğun sahiplenme duygusunu negatif etkilediği belirtilmiştir (Iorio ve Wall, 2012). Bu doğrultuda dış aktörlerle yerel toplulukların iş birliğinde iktidar ilişkileri, iş birliği süreçleri ve ortaklık yapıları dikkatli bir şekilde ele alınarak olabilecek her türlü anlaşmazlığın giderilmesi TTT'nin uygulanabilirliği açısından hayati önem taşımaktadır.

Akademik çalışmaların yürütülmesi etkili planlama ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda gerekli bilgi ve bilimsel kanıtları sağlaması nedeniyle TTT açısından büyük önem taşımaktadır. Akademik bilgi birikimi toplulukların kendine özgü kültürel, sosyal ve ekonomik dinamiklerinin anlaşılmasına yardımcı olarak turizm girişimlerinin yerel düzeyde yapılandırılmasına imkân tanımaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada gelecekte TTT'yi ele alacak bilimsel çalışmaların literatür taramasını kolaylaştırmak ve bugüne kadar yapılmış akademik çalışmaların nicel bir görüntüsünü sunmak amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın devam eden bölümünde toplum temelli turizm kavramını ele alan akademik çalışmalara yönelik bibliyometrik analiz yürütülmüştür. Web of Science veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer yazılımında yazar-atıf, ülke-atıf, kurum-atıf, anahtar kelime ve bibliyometrik eşleşme gibi çeşitli analizlere tabi tutularak en eski yayından en güncel yayına kadar yapılmış literatür çalışmalarının nicel verileri değerlendirilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada Toplum Temelli Turizm (TTT) kavramını ele alan akademik çalışmalara yönelik bibliyometrik analiz yürütülmüştür. Bibliyometri, literatür sistemi ve bibliyometrik özelliklere odaklanarak matematiksel, istatistiksel ve diğer ekonometrik yöntemleri kullanarak literatür bilgisinin dağılım yapısını, niceliksel ilişkilerini ve değişen kalıplarını inceleyen bir disiplindir. Bu analiz türü çeşitli alanlarda yayınlanmış akademik çalışmaların objektif kriterler kullanılarak kategorize edilmesini sağlamaktadır (Cavalcante vd., 2021). TTT kavramını ele alan akademik çalışmalara dair verilerin elde edilmesinde Web of Science veri tabanı kullanılmıştır.

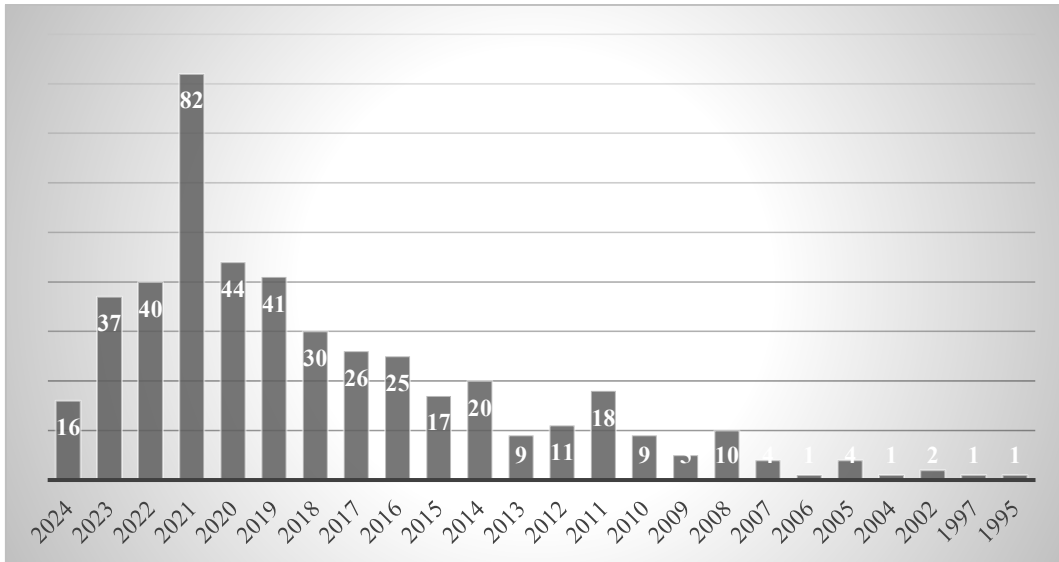
Web of Science, 1900'den günümüze kadar dünya çapında beşerî bilimler, doğa bilimleri ve sosyal bilimlere yönelik bilimsel çalışmaların verilerini içeren dünyadaki en büyük ve en kapsamlı veri tabanı platformlarından biridir. Bilgi açısından zengin olan Web of Science sürekli olarak güncellenmekte ve dünyanın dört bir yanındaki akademisyenlerin bilimsel araştırma yapabilmeleri için ilgili literatür verilerini sağlamaktadır. Web of Science'ın en önemli özelliklerinden biri belirli bir alana yönelik bilimsel literatürün geçmişten günümüze ne şekilde ilerlediğini gözlemleme fırsatı sunmasıdır (Dai, 2024). Bu nedenle bu çalışmada toplum

temelli turizmi ele alan çalışmalara dair verilerin elde edilmesinde Web of Science veri tabanı kullanılmıştır.

Web of Science veri tabanından elde edilen verilerin analizinde VOSviewer programı kullanılmıştır. VOSviewer yazarlar, belgeler, kurumlar, ülkeler ve anahtar kelimeler gibi literatür öğelerinin çoklu görselleştirmelerini sağlamak için olasılıksal istatistik tabanlı bir veri standardizasyon yöntemi kullanan bir bibliyometrik görselleştirme ve analiz yazılımıdır. Özellikle verileri işleme konusunda etkili ve kolay kullanımı nedeniyle bu çalışmanın verileri VOSviewer ile analiz edilmiştir.

Web of Science veri tabanında “community based tourism” (toplum temelli turizm) kelimeleri aratılmıştır. Bulunan sonuçlar Social Sciences Citation Index (SSCI), Emerging Sources Citation Index (ESCI), Science Citation Index Expanded (SCI-EXP), Conference Proceedings Citation Index – Social Science & Humanities (CPCI-SSH) ve Book Citation Index – Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH) ve Conference Proceedings Citation Index – Science (CPCI-S) endekslerinde filtrelenmiştir. Endeks filtresiyle beraber “Topic” filtresi uygulanmış fakat bu filtrede en çok atıf alan çalışmalarda toplum temelli turizmin sadece bir alt başlık olarak ele alınmış olması “Topic” filtresinin değiştirilmesini gerektirmiştir. Bu doğrultuda “title” filtresi kullanılarak “community based tourism” anahtar kelimeleri ile yapılan taramada toplam 454 akademik esere erişim sağlanmıştır. Çalışmaların yayınlandığı en eski tarih 1995 iken (1 yayın), en yeni tarih 2024’tür (16 yayın).

Şekil.1 Yıllara Göre Yayınlanan Akademik Çalışma Sayısı (1995-2024)

Şekil.1’de gözlenebileceği üzere 1995-2008 yılları arasında yayın sayısında önemli bir artış yaşanmamışken 2008-2015 yılları arasında yıllara göre değişen bir dağılım izlenmiştir. 2015 sonrasında düzenli olarak artan yayın sayısı tepe noktasına 2021 yılında (82 yayın)

ulaşmış ve ardından düşüşe geçmiştir. 2023 (37 yayın) ve 2024 (16 yayın) arasındaki farkın nedeninin bu çalışmanın 2024 yılının ilk yarısında (Mayıs 2024) yürütülmüş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Grafikte 2021 yılından sonraki azalan eğilim gözlemlendiğinde 2024 yılının sonunda 2024 yılı için yayın sayısının 30'un üstünde olabileceği öngörülmektedir.

Yayınlanmış akademik çalışmalar bulundukları disiplinler açısından değerlendirildiğinde en çok yayının bulunduğu disiplin "ağırlama, eğlence, spor, turizm" (227 yayın) olarak belirlenmiştir. Ardından "yeşil sürdürülebilir bilim teknolojisi" (81 yayın), "çevre çalışmaları" (70 yayın), "çevre bilimleri" (60 yayın), "yönetim" (34 yayın), "disiplinler arası sosyal bilimler" (26 yayın), "kalkınma çalışmaları" (23 yayın), "işletme" (21 yayın), "bölgesel kent planlaması" (18 yayın), "coğrafya" (17 yayın), "iktisat" (16 yayın) ve "sosyoloji" (10 yayın) disiplinleri sıralanmaktadır. En az 10 yayının bulunması kriteri uygulandığında ortaya çıkan disiplinler ve içerdikleri yayın sayısına dair bilgiler Tablo.1'de verilmiştir.

Tablo.1 Disiplinlere Göre Yayınlanan Akademik Eser Sayısı

Disiplin	Yayın Sayısı
Ağırlama Eğlence Spor Turizm	227
Yeşil Sürdürülebilir Bilim Teknolojisi	81
Çevre Çalışmaları	70
Çevre Bilimleri	60
Yönetim	34
Disiplinlerarası Sosyal Bilimler	26
Kalkınma Çalışmaları	23
İşletme	21
Bölgesel Kent Planlaması	18
Coğrafya	17
İktisat	16
Sosyoloji	10

Yayınlanmış akademik yayınlar türlerine göre değerlendirildiğinde en fazla eserin dergi makalesi olarak yayınlandığı (363 eser) belirlenmiştir. Bunu takip eden yayın türleri 74 eser ile bildiri metni, 54 eserle kitap bölümü, 8 eserle erken görünüm çalışma, 7 eserle editoryal içerik, 7 eserle derleme makale, 3 eserle kitap incelemesi ve 1 eserle kitap olarak sıralanmaktadır. Türlerine göre yayınlanmış eser sayısına ilişkin bilgiler Tablo.2'de sunulmuştur.

Tablo.2 Türlerle Göre Yayınlanan Akademik Eser Sayısı

Yayın Türü	Yayın Sayısı
Dergi Makalesi	363
Bildiri Metni	74
Kitap Bölümü	54
Erken Görünüm Çalışma	8
Editoryal İçerik	7
Derleme Makale	7
Kitap İncelemesi	3
Kitap	1

3. Bulgular

Bu bölümde Web of Science platformundan elde edilen toplum temelli turizm kavramına ilişkin literatür verileri yazar-atıf, eser-atıf, kurum-atıf, ülke-atıf, anahtar kelime analizlerine tabi tutulmuştur.

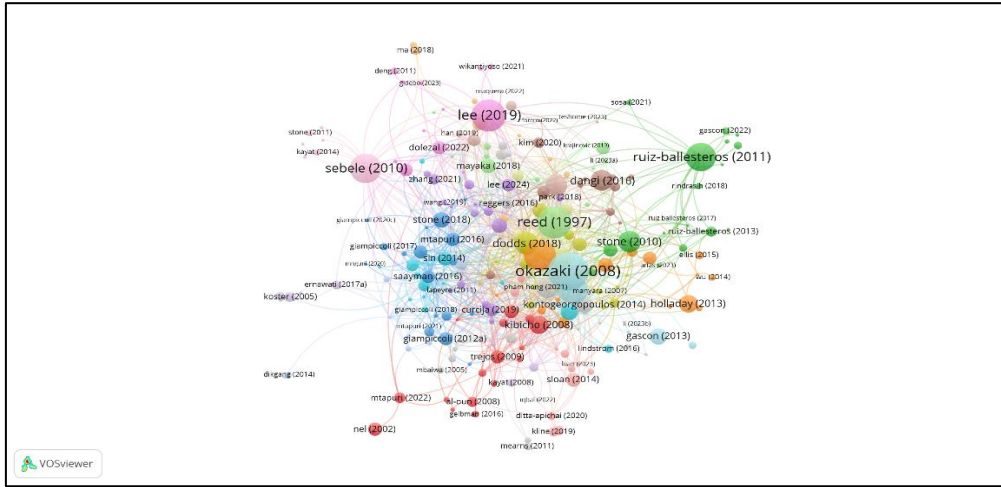
3.1 Yazar-Atıf Analizi

Toplum temelli turizme odaklanan akademik çalışmalarda en fazla atıf almış yazarları tespit etmek amacıyla en az 1 yayın yapmış olmak ve en az 1 atıf almış olmak kriteri belirlenerek yürütülen analizde birbiriyle ilişkisi olduğu saptanan 510 gözlem birimi, 28 küme, 4375 bağlantı ve 5358 toplam bağlantı gücü saptanmıştır. Yürüttükleri akademik çalışmalarla en fazla atıf alan 5 yazar sırasıyla Andrea Giampiccoli (369 atıf), Etsuko Okazaki (350 atıf), Esteban Ruiz-Ballesteros (302 atıf), Mauren G. Reed (247 atıf) ve Fen-Hauh Jan (244 atıf) olarak tespit edilmiştir. Toplam bağlantı gücüne göre değerlendirildiğinde ilk 5 yazar ise Andrea Giampiccoli (464), Oliver Mtapuri (310), Etsuko Okazaki (187), Seweryn Zielinski (157) ve Alisha Ali (145) olarak tespit edilmiştir. Üretkenliğe göre değerlendirildiğinde en fazla akademik eser yayınlayan ilk 5 yazar Andrea Giampiccoli (23 yayın), Oliver Mtapuri (14 yayın), Esteban Ruiz-Ballesteros (8 yayın), Seweryn Zielinski (5 yayın) ve Timothy J. Lee (5 yayın) olarak tespit edilmiştir. Üretkenlik, bağlantı gücü ve alınan atıf sayısı arasında ilişki olduğunu ifade etmek mümkündür. Fakat Etsuko Okazaki yalnızca 1 eserle listede bulunmasına rağmen aldığı atıf sayısı 350'dir. Bu durum üretilen akademik eserin niteliğinin de alınan atıf sayısı ve bağlantı gücü açısından önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Yazarlara ilişkin atıf analizinin nicel verilerin görselleştirilmiş ağ haritası Şekil.2'de verilmiştir.

Tablo.3 En Fazla Atıf Alan İlk 10 Akademik Eser

Yazar / Yazarlar	Yılı	Atıf Sayısı	Eserin Adı
Okazaki, E.	2008	350	<i>A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use</i>
Reed, M.G.	1997	247	<i>Power relations and community-based tourism planning</i>
Lee ve Jan	2019	244	<i>Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability</i>
Zapata vd.	2011	218	<i>Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons from Nicaragua</i>
Sebele, L.S.	2010	213	<i>Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana</i>
Ruiz-Ballesteros, E.	2011	191	<i>Social-ecological resilience and community-based tourism An approach from Agua Blanca, Ecuador</i>
Salazar, N.B.	2012	186	<i>Community-based cultural tourism: issues, threats and opportunities</i>
Dodds vd.	2018	120	<i>Mobilizing knowledge: determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism</i>
Stone ve Stone	2010	110	<i>Community-based tourism enterprises: challenges and prospects for community participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana</i>
Dangi ve Jamal	2016	105	<i>An Integrated Approach to “Sustainable Community-Based Tourism”</i>

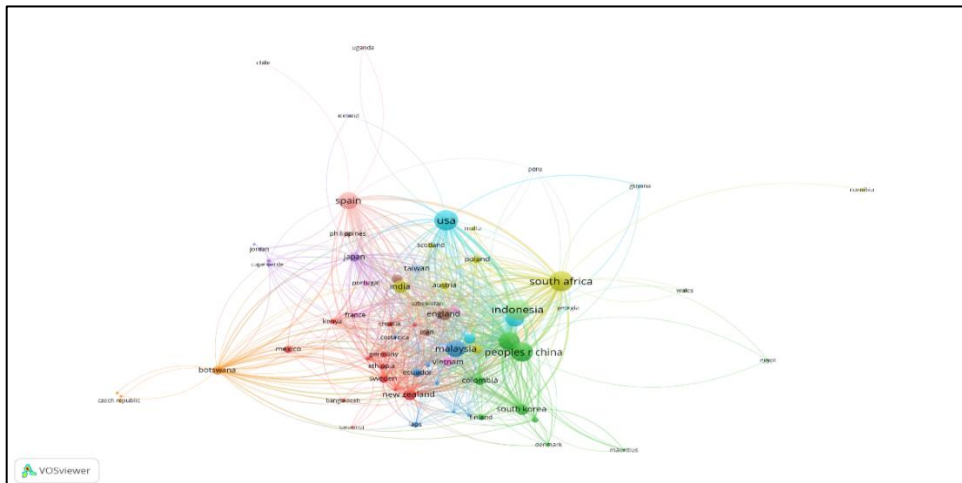
Şekil.3 Eserlere İlişkin Atıf Analizi ve Bağlantıların Ağ Haritası

3.3. Ülke-Atıf Analizi

Toplum temelli turizm kavramına odaklanan akademik çalışmaların en fazla hangi ülkelerden yayınlandığını gözlemlemek amacıyla VOSviewer programında ülke-atıf analizi yürütülmüştür. En az 1 yayın ve 1 atıf kriteri uygulanarak yapılan analiz sonucunda 68 gözlem birimi, 12 küme, 700 bağlantı ve 2392 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Yayınlanan akademik eserlerin en fazla atıf aldığı ilk 10 ülke sırasıyla Güney Afrika (805 atıf), ABD (786 atıf), Avusturalya (521 atıf), İspanya (509 atıf), Botsvana (451 atıf), Japonya (404 atıf), Yeni Zelanda (392 atıf), Çin Halk Cumhuriyeti (380 atıf), İngiltere (370 atıf) ve Tayvan (338 atıf) olarak belirlenmiştir. Türkiye sıralamada bulunmamaktadır. Türkiye’de turizmin ekonomik açıdan ne denli önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda toplum temelli turizme yönelik uluslararası düzeyde atıf alabilecek nitelikte çalışmaların yürütülmesi tavsiye edilmektedir. Ülkelere ilişkin atıf analizi ve bağlantıların ağ haritası Şekil.4’te sunulmuştur.

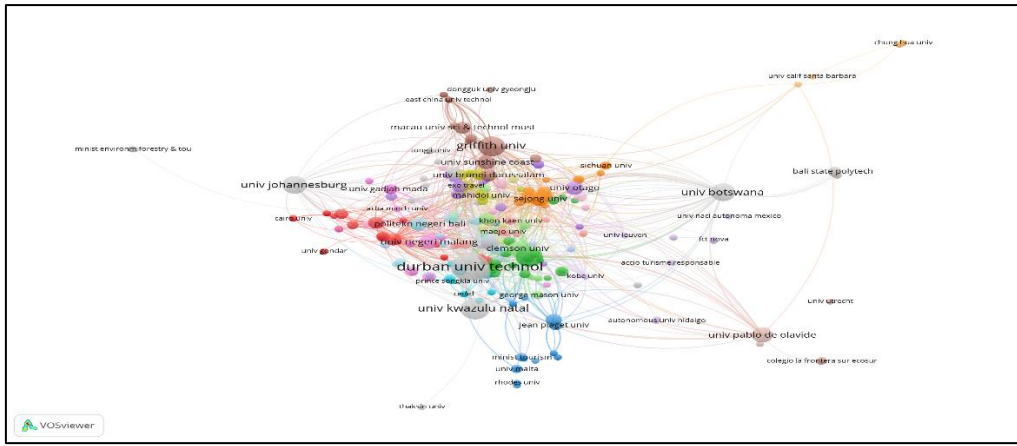
Şekil.4 Ükelere İlişkin Atıf Analizi ve Bağlantıların Ağ Haritası

3.4. Kurum-Atıf Analizi

Hangi kurumun ne kadar yayın ürettiği ve bu yayınların ne kadar atıf aldığı gibi bilgilere erişmek amacıyla VOSviewer programında en az 1 yayın ve en az 1 atıf kriteri belirlenerek kurum-atıf analizi yürütülmüştür. Yayınlanan akademik eserlerin aldığı atıf sayısına göre ilk 5 kurum sırasıyla University of Botswana (Botswana – Gaborone) (451 atıf), Kobe University (Japonya – Kobe) (350 atıf), Pablo de Olavide University (İspanya – Sevilla) (265 atıf), Durban University of Technology (Güney Afrika – KwaZulu -Natal) (263 atıf) ve University of Gothenburg (İsveç – Göteborg) (244 atıf) olarak belirlenmiştir. Ülke-atıf analizinde de belirtildiği üzere ülkemizdeki kurumlardan da konuya ilişkin atıf almış yayın bulunmamaktadır. Kurumlara ilişkin atıf analizi ve bağlantıların ağ haritası Şekil.5’te sunulmuştur.

Şekil.5 Kurumlara İlişkin Atıf Analizi ve Bağlantıların Ağ Haritası

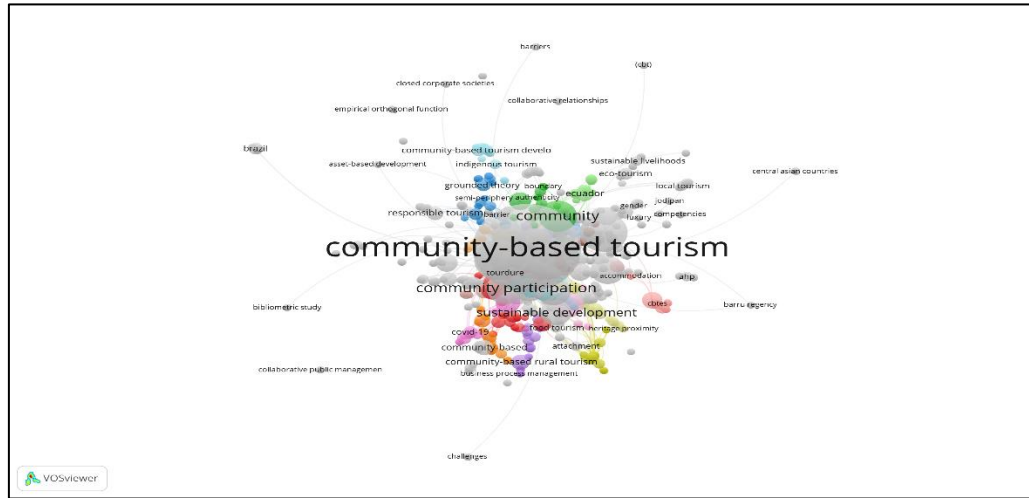

3.5. Anahtar Kelime Analizi

Toplum temelli turizm kavramını ele alan akademik çalışmalarda en çok hangi anahtar kelimelerin kullanıldığını belirlemek amacıyla VOSviewer programında en az 1 kez kullanılmış olma kriteri uygulanarak anahtar kelime analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 1042 gözlem birimi, 74 küme, 3877 bağlantı ve 4182 toplam bağlantı gücü olduğu belirlenmiştir. Kullanım sıklığına göre ilk 5 anahtar kelime community-based tourism (toplum temelli turizm) (166 kullanım), sustainable tourism (sürdürülebilir turizm) (35 kullanım), tourism (turizm) (33 kullanım), community development (topluluk kalkınması) (29 kullanım), community participation (topluluk katılımı) (22 kullanım) olarak belirlenmiştir. Anahtar kelimelerin bağlantı gücünün kullanım sıklığı ile doğru orantılı olduğu gözlemlenmiştir. Community-based tourism (toplum temelli turizm) anahtar kelimesi dışındaki anahtar kelimelerin kalkınma, katılım ve sürdürülebilirlik konularını içerdiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda toplum temelli turizm kavramına yönelik yürütülecek çalışmalarda katılım, kalkınma ve sürdürülebilirlik

konularının göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır. Anahtar kelime analizi sonucunda elde edilen görselleştirilmiş ağ haritası Şekil.6’da sunulmuştur.

Şekil.6 Anahtar Kelime Analizi ve Bağlantıların Ağ Haritası

Sonuç

Toplum temelli turizm kavramı son yıllarda önem kazanmıştır. Bunun nedenleri turizmde sürdürülebilirlik ve toplumsal kalkınma gibi konuların gündeme daha fazla gelmekte olmasıdır. Turizmin gelişimi için güncel eğilimleri takip etmek ve uyum sağlamak turizmden elde edilecek katma değerin artmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle bu çalışmada son yıllarda önem kazanan toplum temelli turizm kavramına yönelik akademik literatürün eğilimlerini keşfetmek amacıyla bibliyometrik analiz yürütülmüştür. Web of Science veri tabanında “community based tourism” kelimeleri araştırmanın yapısına uygun çeşitli filtreler uygulanarak taratılmıştır. Erişilen akademik çalışmaların yayınlandığı en eski tarih 1995 iken (1 yayın), en yeni tarih 2024’tür (16 yayın). Literatüre ilişkin elde edilen veriler yazar-atıf, eser-atıf, kurum-atıf, ülke-atıf, anahtar kelime analizlerine tabi tutulmuştur. En fazla atıf alan 5 yazar sırasıyla Andrea Giampiccoli (369 atıf), Etsuko Okazaki (350 atıf), Esteban Ruiz-Ballesteros (302 atıf), Mauren G. Reed (247 atıf) ve Fen-Hauh Jan (244 atıf) olarak tespit edilmiştir. En fazla atıf alan eserin Okazaki (2008) tarafından yapılan “*A Community-Based Tourism Model: Its Conception and Use*” olduğu belirlenmiştir. Akademik eserleriyle en fazla atıf almış 10 ülke sırasıyla Güney Afrika (805 atıf), ABD (786 atıf), Avusturalya (521 atıf), İspanya (509 atıf), Botswana (451 atıf), Japonya (404 atıf), Yeni Zelanda (392 atıf), Çin Halk Cumhuriyeti (380 atıf), İngiltere (370 atıf) ve Tayvan (338 atıf) olarak tespit edilmiştir. Türkiye sıralamada bulunmadığı gibi genel listede de bulunmamaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de toplum temelli turizm kavramına yönelik İngilizce yayın yapılması önerilmektedir. Kurum-atıf analizi sonucunda elde edilen verilere göre yayınladığı akademik literatürde alınan atıflara göre ilk 5

kurum University of Botswana (Botsvana – Gaborone) (451 atıf), Kobe University (Japonya – Kobe) (350 atıf), Pablo de Olavide University (İspanya – Sevilla) (265 atıf), Durban University of Technology (Güney Afrika – KwaZulu -Natal) (263 atıf) ve University of Gothenburg (İsveç – Göteborg) (244 atıf) olarak belirlenmiştir. Yine ülke-atıf analizinde olduğu gibi kurum-atıf analizinde hem ilk sıralarda hem de genel listede ülkemizden herhangi bir kurum bulunmamaktadır. Turizmin büyük önem taşıdığı ülkemizde güncel eğilimlerin takip edilmesi ve bu eğilimler doğrultusunda akademik çalışmalar yürütülerek bilimsel bilgi üretilmesi önem taşımaktadır. Anahtar kelime analizi sonucunda elde edilen verilere göre toplum temelli turizmi ele alan çalışmalarda en sık kullanılan ilk 5 anahtar kelime community-based tourism (toplum temelli turizm) (166 kullanım), sustainable tourism (sürdürülebilir turizm) (35 kullanım), tourism (turizm) (33 kullanım), community development (topluluk kalkınması) (29 kullanım), community participation (topluluk katılımı) (22 kullanım) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar toplum temelli turizmin sürdürülebilirlik, kalkınma ve katılım kavramlarıyla yakın ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Gelecekte toplum temelli turizme yönelik yürütülecek çalışmalarda özellikle sürdürülebilirlik, kalkınma ve katılım kavramlarının da dikkate alınması faydalı olacaktır. Ayrıca gelecekte yürütülecek çalışmalarda bu çalışmada elde edilen verilerin (en fazla atıf alan yazarlar ve eserler vb.) dikkate alınması literatür taraması süreçlerini ciddi bir ölçüde kolaylaştıracaktır.

Kaynakça

- Arintoko, A., Ahmad, A.A., Gunawan, D.S., Supadi, S. (2020). Community Based Tourism Village Development Strategies: A Case of Borobudur Tourism Village Area, Indonesia. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 29(2), 398413. <https://doi.org/10.30892/gtg.29202-477>
- Arismayanti, N. K., Sendra, I. M., Suwena, I. K., Budiarsa, M., Bakta, I. M., Pitana, I. G. (2019). Tourism villages' development in Bali, mass or alternative tourism. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 7(2), 117-139.
- Asker, S., Boronyak, L., Carrard, N., Paddon M. (2010). Effective community based tourism: a best practice manual. APEC Tourism Working Group. Griffith University: Sustainable Tourism Cooperative Research Centre. <https://www.apec.org/apecapi/publication/getfile?publicationId=c8feba6a-7143-49c1-bc0a-d90eff7c7197> Erişim Tarihi: 05.04.2024
- Bello, F. G., Lovelock, B., Carr, N. (2017). Constraints of community participation in protected area-based tourism planning: The case of Malawi. *Journal of Ecotourism*, 16(2), 131–151. <https://doi.org/10.1080/14724049.2016.1251444>
- Boonratana, R. (2010). Community-based tourism in Thailand: The need and justification for an operational definition. *Kasetsart Journal, Social Sciences*, 31, 280–289.
- Burgos, A., ve Mertens, F. (2017). Participatory management of community-based tourism: A network perspective. *Community Development*, 48(4), 546-565.
- Cavalcante, W. Q. D. F., Coelho, A., & Bairrada, C. M. (2021). Sustainability and tourism marketing: A bibliometric analysis of publications between 1997 and 2020 using VOSviewer software. *Sustainability*, 13(9). <https://doi.org/10.3390/su13094987>
- Chaudhary, M., ve Lama, R. (2014). Community based tourism development in Sikkim of India—A study of Darap and Pastanga villages. *Transnational Corporations Review*, 6(3), 228-237.
- Church, A. (2004). Local and regional tourism policy and power. *A companion to tourism*, 555-568.
- Dai, J., ve Xu, S. (2024). Intellectual Structure of Global Value Chain Research: Visualization and Bibliometric Analysis Based on VOSviewer. *Discrete Dynamics in Nature and Society*, 2024.
- Dangi, T. B., ve Jamal, T. (2016). An integrated approach to “sustainable community-based tourism”. *Sustainability*, 8(5), 475. <https://doi.org/10.3390/su8050475>

- Dodds, R., Ali, A., Galaski, K. (2018). Mobilizing knowledge: Determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism. *Current Issues in Tourism*, 21(13), 1547-1568.
- Giampiccoli, A. (2015). Community-based tourism: Origins and present trends. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*, 21(2), 675-687.
- Iorio, M., ve Wall, G. (2012). Behind the masks: Tourism and community in Sardinia. *Tourism Management*, 33(6), 1440-1449.
- Jugmohan, S., Spencer, J. P. Steyn, J. N. (2016). Local natural and cultural heritage assets and community based tourism: Challenges and opportunities. *African Journal for Physical and Health Sciences*, 22(1-2), 306-317.
- Junlin, R., Ziqian, P., Xue, P. (2020). Emerging trends and new developments in Lancang-Mekong River: A bibliometric visualization analysis. *River Research and Applications*, 36(5), 862-871.
- Karacaoğlu ve Birdir, (2017). Success Factors of Community Based Tourism (CBT) Perceived by Local Peoples: The Case of %100 Misia Project. *International Rural Tourism and Development Journal*, 1 (2): 53-61.
- Lee, S., Lee, N., Lee, T. J., Hyun, S. S. (2024). The influence of social support from intermediary organizations on innovativeness and subjective happiness in community-based tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 32(4), 795-817. <https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2175836>
- Lee, T. H. ve Jan, F-H. (2019). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. *Tourism Management*, 70, 368-380. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.09.003>
- López-Guzmán, T., Sánchez-Cañizares, S., Pavón, V. (2011). Community-based tourism in developing countries: A case study. *Tourismos*, 6(1), 69-84.
- Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Mayaka, M., Croy, W. G., Cox, J. W. (2019). A dimensional approach to community-based tourism: Recognising and differentiating form and context. *Annals of Tourism Research*, 74, 177-190.
- Mearns, K. (2012). Community-based tourism and peace parks benefit local communities through conservation in Southern Africa. *Acta Academica*, 44(2), 70-87.

- Mtapuri, O., Camilleri, M. A., Dłużewska, A. (2022). Advancing community-based tourism approaches for the sustainable development of destinations. *Sustainable Development*, 30(3), 423-432.
- Murphy, P. E. (1988). Community driven tourism planning. *Tourism Management*, 9(2), 96–104. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(88\)90019-2](https://doi.org/10.1016/0261-5177(88)90019-2)
- Okazaki, E. (2008). A community-based tourism model: Its conception and use. *Journal of sustainable tourism*, 16(5), 511-529. <https://doi.org/10.2167/jost782.0>
- Prakoso, A. A., Pradipto, E., Roychansyah, M. S., Nugraha, B. S. (2020). Community-based tourism: concepts, opportunities and challenges. *Journal of Sustainable Tourism and Entrepreneurship*, 2(2), 95–107. <https://doi.org/10.35912/joste.v2i2.563>
- Prasiasa, D. P. O., Astawa, I. N. D., Widari, D. A. D. S., Udiyana, I. B. G. (2020). Analysis of community based tourism implementation for sustainability of tourism village in Bali Province. *Journal of Tallent Development and Excellence*, 12(1), 152-163.
- Reed, M. G. (1997). Power relations and community-based tourism planning. *Annals of tourism research*, 24(3), 566-591.
- Ruiz-Ballesteros, E. (2011). Social-ecological resilience and community-based tourism: An Approach from Agua Blanca, Ecuador. *Tourism Management*, 32(3), 655–666.
- Salazar, N. B. (2017). Community-based cultural tourism: Issues, threats and opportunities. In *Tourism and Poverty Reduction* (pp. 131-144). Routledge.
- Scheyvens, R. (2002). *Tourism for development: Empowering communities*. Pearson Education.
- Sebele, L. S. (2010). Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama rhino sanctuary trust, central district, Botswana. *Tourism management*, 31(1), 136-146.
- Stone, L. S., ve Stone, T. M. (2011). Community-based tourism enterprises: challenges and prospects for community participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(1), 97-114.
- Stone, M. T. (2015). Community-based ecotourism: A collaborative partnerships perspective. *Journal of Ecotourism*, 14(2-3), 166-184. <https://doi.org/10.4324/9781315205205-6>.
- Strydom, A. J., Mangope, D., Henama, U. S. (2017). Economic sustainability guidelines for a community-based tourism project: The case of Thabo Mofutsanyane, free state province. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 6(3), 1-17.
- Suansri, P. (2003). *Community based tourism handbook*. Bangkok: Responsible Ecological Social Tour-REST. https://www.academia.edu/download/47016454/Community_based_tourism_handbook.pdf Erişim Tarihi: 03.05.2024.

-
- Timothy, D. J., ve Tosun, C. (2003). Appropriate planning for tourism in destination communities: Participation, incremental growth and collaboration. *Tourism in destination communities*, 181-204.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism management*, 21(6), 613-633.
- Wijaya, P. Y., Hartati, P. S. Sumadi, N. K. (2020). The Readiness of Community Based Tourism Village Development (Case Study at Bongkasa Pertiwi Tourism Village, Bali Province, Indonesia). *European Journal of Business and Management Research*, 5(3), 1-5. <https://doi.org/10.24018/ejbmr.2020.5.3.269>
- Yanes, A., Zielinski, S., Diaz Cano, M., Kim, S. I. (2019). Community-based tourism in developing countries: A framework for policy evaluation. *Sustainability*, 11(9), 2506. <https://doi.org/10.3390/su11092506>
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P., & Vanderschaeghe, M. (2013). Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons from Nicaragua. In *Tourism and the Millennium Development Goals* (pp. 98-122). Routledge.